

**ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ
ДО ВИКОРИСТАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ**

Сергій Лаврик

**INFLUENCE OF TAX PRESSURE ON THE FORMATION OF
MOTIVATION TO USE AGGRESSIVE TAX OPTIMIZATION**

Sergii Lavryk

***Анотація.** У статті розглянуто особливості застосування агресивної податкової оптимізації платниками податку, проаналізовано сучасний стан податкового тиску на суб'єктів підприємницької діяльності. Висвітлено найбільш гострі, на нашу думку, "сірі" податкові схеми, які дозволяють уникати оподаткування або зменшувати зобов'язання по деяким з них та визначено їх вплив на державу. За результатами проведеного дослідження було запропоновано основні методи боротьби з ухиленням від сплати податків та зменшення податкових порушень, з урахуванням особливостей економіки України.*

***Ключові слова:** тіньова економіка, тіньова схема, оптимізація податків, мінімізація податків, агресивне податкове планування, ухилення від оподаткування, податкова схема.*

***Summary.** In article features of application of aggressive tax optimization by taxpayers are considered, the current state of tax pressure upon subjects of business activity is analysed. The sharpest, according to us, "gray" tax schemes which allow to avoid the taxation or to reduce obligations for some of them are lit and their influence on the state is defined. By results of the conducted research the main methods of fight against evasion of taxes and reduction of tax violations, taking into account features of economy of Ukraine have been offered.*

***Key words:** shadow economy, the shadow scheme, optimization of taxes,*

minimization of taxes, aggressive tax planning, evasion from the taxation, the tax scheme.

Актуальність теми дослідження. Податкова політика країни завжди залишає стимули для існування тіньової економіки. Думки різних економістів розходяться у погляді, як саме податки впливають на розвиток тіні. Полярність поглядів зосереджується на тому, чи створюють низькі податки плацдарм для виводу значної частки капіталів із прихованого та неформального сектору або ж навпаки – значного впливу немає.

Крім того, податки залишаються найбільш дієвим інструментом держави для впливу на виробничі процеси, розвиток галузей економіки, науки та техніки, залучення інвестицій, підвищення рівня життя населення. У той час як неефективне адміністрування податків, постійні перевірки з боку контролюючих органів або надмірний податковий тиск – призводять до виникнення додаткових стимулів для застосування компаніями схем, що переводять частину або весь капітал до неформального сектору. Одним з таких шляхів є використання підприємцями агресивної податкової оптимізації чи, так званих, "сірих" схем або взагалі ухилення від оподаткування. Саме ці методи у найбільшій мірі впливають на зростання тіньової економіки і, як наслідок, відбувається недонаповнення бюджету країни, а так як податки є інструментом акумуляції і перерозподілу фінансів у державі, то в результаті це негативно впливає як на підприємства, так і на всі верстви населення.

Отже, тіньова економіка є надзвичайно гострою проблемою в Україні яка потребує вирішення, зокрема, у питанні незаконної мінімізації оподаткування. Це призводить до необхідності створити таку податкову систему, яка не тільки б не приваблювала підприємців до зменшення податкових зобов'язань, а і стимулювала викривати існуючі схеми та лазівки у законодавстві.

Основний текст. Для дослідження впливу податкового тиску на

тіньову економіку перш за все розглянемо показник економічної свободи України, який розраховується стратегічним дослідницьким інститутом США The Heritage Foundation і який складається із 10 факторів (таб. 1). Індекс економічної свободи представляє собою показник, що вимірює свободу країни з точки зору прав власності та свободи від державного регулювання. Економічна свобода лежить в основі індивідуальної автономії, в основному пов'язаної зі свободою вибору, якою користуються окремі особи при придбанні та використанні економічних товарів і ресурсів.

Цей показник був обраний за бездоганну репутацію розробників та комплексний підхід до визначення факторів, що впливають на загальний індекс. Цінним є те, що окремі фактори, які оцінюються, стосуються взаємодії країни з рештою світу (наприклад, ступінь відкритості економіки для глобальних інвестицій або торгівлі). Однак більшість з них, все ж таки, зосереджена на політиці всередині країни, оцінюючи свободу людей та підприємців використовувати свою працю або фінанси без надмірної стриманості і втручання уряду, як, наприклад, показник податкової свободи.

Таб. 1: Структура показника економічної свободи України.

Рік	Загалом (overall score)	Свобода бізнесу (business freedom)	Свобода торгівлі (trade freedom)	Податкова свобода (tax burden)	Державні витрати (government spending)	Грошова свобода (monetary freedom)	Свобода інвестицій (investment freedom)	Фінансова свобода (financial freedom)	Захист прав власності (property rights)	Свобода від корупції (government integrity)	Свобода трудових стосунків (labor freedom)	Ефективність судової діяльності (Judicial effectiveness)	Фіскальне здоров'я (Fiscal health)
2017	48.1	62.1	85.9	78.6	38.2	47.4	25.0	30.0	41.4	29.2	48.8	22.6	67.9
2016	46.8	56.8	85.8	78.6	30.6	66.9	20.0	30.0	25	26.0	47.9	-	-
2015	46.9	59.3	85.8	78.7	28.0	78.6	15.0	30.0	20.0	25.0	48.2	-	-
2014	49.3	59.8	86.2	79.1	37.5	78.7	20.0	30.0	30.0	21.9	49.8	-	-
2013	46.3	47.6	84.4	78.2	29.4	71.0	20.0	30.0	30.0	23.0	49.9	-	-
2012	46.1	46.2	84.4	78.2	29.4	67.7	20.0	30.0	30.0	24.0	51.2	-	-
2011	45.8	47.1	85.2	77.3	32.9	63.2	20.0	30.0	30.0	22.0	50.0	-	-
2010	46.4	38.7	82.6	77.9	41.1	61.2	20.0	30.0	30.0	25.0	57.7	-	-
2009	48.8	40.5	84.0	77.0	39.0	68.1	30.0	40.0	30.0	27.0	52.4	-	-
2008	51.0	44.4	82.2	79.0	43.0	69.9	30.0	50.0	30.0	28.0	53.1	-	-
2007	51.5	43.6	77.2	83.6	53.2	68.4	30.0	50.0	30.0	26.0	52.8	-	-
2006	54.4	43.1	77.2	90.2	75.8	72.9	30.0	50.0	30.0	22.0	53.2	-	-

Складено автором на основі джерела [12].

Вага кожного з 10 факторів вважається однаковою, через це загальний

індекс являє собою середнє арифметичне від показників. Усі країни за цим індексом діляться на такі групи:

- вільні – з показником 80-100;
- в основному вільні – з показником 70-79,9;
- помірно (відносно) вільні – з показником 60-69,9;
- в основному невідільні – з показником 50-59,9;
- деспотичні – з показником 0-49,9.

Як видно із даної таблиці, Україна є відносно вільною у податковому сенсі державою, однак рівень тіньової економіки залишається надзвичайно високим. За оцінками департаменту економічної стратегії та макроекономічного прогнозування Мінекономрозвитку рівень тіньової економіки в Україні становить 37 % від ВВП у 1 кв. 2017 р., що на 6 в. п. менше за попередній період [1], проте Асоціація дипломованих сертифікованих бухгалтерів (АССА) у своєму звіті наводить цифру у 46,12 % від ВВП [2], що ставить Україну на третє місце у світі у рейтингу країн з найбільш тінізованою економікою. Тож, не дивлячись на деякі позитивні зрушення, як то: зростання рівня заробітної плати, послаблення валютних коливань та інфляції чи анонсування лібералізації у валютній регуляції – негативні фактори виявилися сильнішими, до таких АССА відносить: бюрократію, ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, політичну нестабільність та відсутність податкової культури.

Міжнародна мережа компаній, що пропонує професійні послуги у сфері консалтингу та аудиту "PWC", у своєму річному звіті відносить Україну до країн, що зазнали "Зниження податків на працю і обов'язкових внесків" та "Спрощення процедури податкового контролю або зменшення кількості податкових заявок чи платежів". Тобто, глобально, на міжнародному фоні, Україна має досить комфортні податкові умови – Total Tax & Contribution Rate (TTCR) знизився на 14,5 в. п. до 37,8 % [3]. Україна внесла в 2016 році фіксовану ставку в розмірі 22 % для податку на єдиний соціальний внесок, який виплачується роботодавцями, що замінило

попередні диференційовані ставки в межах від 36,76 % до 49,7 %, що, безумовно, позитивний досвід. Також, з 2018 р. рентні платежі були об'єднані в один податок.

За даними PWC, Україна поряд із Грузією займає першу позицію у рейтингу кількості податків (таб. 2), починаючи із 2014 р., після податкових реформ, їх кількість зменшилась із 28 і залишається на рівні 5. Проте, звертаючись до Податкового кодексу ст. 9, можна нарахувати у 2015 р. 7 загальнодержавних податків і 4 місцевих (без урахування військового збору), а при детальному огляді можна звернути увагу на те, що, наприклад, податок на майно складається із 3 елементів: податок на нерухоме майно, транспортний і земельний податок. Станом на 2018 р. Податковий кодекс надає таку саму інформацію про 11 податків і зборів на загальнодержавному і місцевому рівні. Однак, не дивлячись на таку неточність, загалом, кількість податків із 2014 р. насправді зменшилась, що у значній мірі спрощує адміністрування і наближає податкову систему до європейської моделі.

Таб. 2: Кількість податків в Україні.

Рік	Податки на прибуток	Трудові податки	Інші податки	Кількість податків за рік	Середнє по регіону Центральна Азія та Східна Європа
2018	1	1	3	5	16.2
2017	1	1	3	5	18.4
2016	1	1	3	5	21.1
2015	1	1	3	5	23.3
2014	1	24	3	28	29.5

Складено автором на основі джерела [3].

Хотілося б зосередити увагу на тому, що у 2018 р. Україна займає передостаннє місце по регіону у податковому рейтингу "Час виконання" (таб. 3). Не дивлячись на зменшення у поточному році на 28 годин, цей показник перевищує середній по регіону на 98 годин. Тобто, мають місце складності адміністрування, бюрократичний механізм сповільнює процес сплати податків та створює додаткові умови для їх несплати, що, у свою чергу, проявляється як зростання неформальної економіки.

Значне зменшення податкового тягаря у 2018 р. на 14,1 в. п. до 37,8 % може сприяти виводу капіталів із тіні. Проте, рівень загальної податкової

ставки все ще залишається вищим за середній по регіону. У попередніх дослідженнях нами зазначалося, що розмір податкової ставки хоча і впливає на розвиток тіньової економіки, проте вагомим є також комплекс історичних, соціально-економічних, політичних, психологічних та інших причин, які спонукають до ухилення від сплати податків.

Таб. 3: Субіндекси "Сплата податків".

Рік	Податки на прибуток (%)	Трудові податки та збори (%)	Інші податки (%)	Загальна податкова ставка (%)	Середнє по регіону Центральна Азія та Східна Європа	Час для виконання	Податок на прибуток підприємств (години)	Трудовий податок (години)	Податки на споживання (години)	Середнє по регіону
2018	11.9	24.8	1.1	37.8	33.4	328	37	92	199	230
2017	8.7	43.1	0.1	51.9	34.2	356	57	100	199	233
2016	9	43.1	0.1	52.2	35.2	350	100	100	150	247
2015	9.7	43.1	0.1	52.2	34.7	350	100	100	150	245
2014	11.2	43.1	0.6	54.9	39.5	390	100	140	150	256

Складено автором на основі джерела [3].

Можна погодитися з професором Ф. Шнайдером, що ключовим фактором переходу підприємств і населення до тіні є саме примусовий характер заходів влади щодо виконання регуляторних норм, а не їх кількість, які все одно, переважно, не виконуються. У своїх роботах він вказує на те, що зростання на один пункт у індексі регуляторної політики (він має п'ять пунктів, де найвищий відповідає найвищому рівню регуляції) призводить до зростання тіньової економіки на 8,1 % – у вимірі ВВП на душу населення [4, Elgin, Schneider, 2013].

Звідси можна зробити висновок, що необхідно зосередити увагу, по-перше, на зменшенні безпідставних перевірок, а по-друге, на спрощенні податкового адміністрування та утримання ставок на прийнятному для всіх верств населення рівні. На думку автора, перспективним кроком є реалізація диференційованих ставок на прибуток фізичних осіб, згідно із рівнем доходів, та подальша дерегуляція підприємницької діяльності з метою поліпшення бізнес-клімату.

Відносно проблеми адміністрації податків на місцевому рівні,

зупинимося на двох випадках:

1. адміністрування податку для платника коштує дорожче ніж надходження від нього до бюджету;
2. податкова ставка спеціально занижується або надаються занадто високі пільги з корисними цілями, в результаті чого надходження від такого податку або збору не покриває витрати на його адміністрування.

Перший випадок розглядаємо як прогалину у податковій системі, яка спонукає до несплати відповідних податків та зборів, одним з прикладів може слугувати випадок у 2013 р., де витрати на адміністрування екологічного податку за використання побутових котлів для опалення офісних приміщень в кілька разів перевищував суму самого податку (від 0,13 грн. до 100 грн., при цьому в 90 % звітів сума податку не досягає й 10 грн.) [5].

У другому випадку можна навести приклад, коли такий спосіб застосовується напередодні виборів у місцеву раду з метою підвищення рейтингу серед населення і повторного обрання на посаду, що однозначно має тіньовий характер. Автор вважає, що при податковій децентралізації та в умовах значної корумпованості влади така схема може повторно використовуватися, вирішенням має стати посилений моніторинг з боку Державної аудиторської служби на момент прийняття таких ставок, тобто, за чинним законодавством, до 1 липня року, що передує бюджетному періоду, де підозру мають викликати значно зменшені ставки у порівнянні з попередніми періодами.

До того ж, для дієвої детінізації, необхідно надалі долучатись до принципів BEPS, що стосуються податкової політики. На нашу думку, надзвичайно важливим є перший принцип та дванадцятий "Розробка вимог про обов'язкове розкриття платниками податків інформації про угоди з використанням схем агресивного податкового планування".

Загалом підприємства, які мінімізують податкові відрахування, можна розподілити на дві категорії:

1. підприємства, які, частіше за все, входять до складу конвертаційного центру і використовують схеми з використанням фіктивних суб'єктів господарської діяльності;

2. підприємства, які використовують у своїй діяльності схеми мінімізації податків, що знаходяться в рамках законодавства.

Для України більш розповсюдженими є саме, так звані, "сірі схеми", коли платник податків використовуючи податкову оптимізацію формально не порушує податкове законодавство, однак де-факто в рази зменшує податкові зобов'язання перед державою порівняно з іншими підприємствами. Під оптимізацією оподаткування розуміємо комплекс заходів, дозволених у межах діючого законодавства і спрямованих на зменшення податкових платежів [6, Sholudko, Porovych, 2002]. Тобто, такий суб'єкт використовує всі можливі дозволені чи незаборонені законодавством способи зменшення суми податкових платежів, що не є правопорушенням і, відповідно, не тягне за собою негативних наслідків для підприємця у виді: санкцій, пені, донарахування податків.

До таких дій та інструментів в першу чергу слід віднести:

- розробка і реалізація схем спрямування фінансових потоків, господарських операцій;
- обрання виду діяльності;
- використання пільг, законодавчих прогалин, індивідуальні роз'яснення державних органів, які трактують неоднозначні положення на користь платника податку;
- правильне формування облікової політики підприємства тощо;
- дроблення та структурування бізнесу, що дозволяє зменшити податкове навантаження через використання єдиного податку;
- вибір виду договору, що дозволяє зменшити розмір податкового навантаження;
- відмову від сплати податків, коли при його стягненні недостатньо точно визначеним є зобов'язання по сплаті та неможливе притягнення до

відповідальності.

Реалізація даних схем відбувається за рахунок зміни термінів виникнення податкових зобов'язань на інші періоди, передання податкових зобов'язань третім особам; перенос бази оподаткування або її зменшення [7, Karaush, 2008].

На думку автора, легальність використання таких методів – це результат відсутності чітких критеріїв у податковому законодавстві, які надавали б можливість розмежовувати законне зменшення податків і ухилення від їх сплати. Це дозволяє говорити нам про актуальність даної проблеми, яка додатково ускладнюється періодичними радикальними змінами у Податковому кодексі, що лише створює додаткові "прогалини", які використовуються з корисливим наміром.

Поточна оптимізація податкового планування припускає застосування сукупності методів, що дозволяють знижувати податковий тягар для платника податків у кожному окремому випадку. Одним з розповсюджених способів є використання аутстафінгу, тобто переведення персоналу із штату цільової компанії у штат компанії-посередника, або шлюз чи провайдер. Таким чином, маємо персонал, який формально працевлаштований у компанії-посереднику, але виконує роботу у попередній компанії, що дозволяє говорити про наявні в Україні послуги аутсорсингу і аутстафінгу цілком легально. Факт використання такої схеми опосередковано підтверджує необхідність реалізації першого принципу BEPS, зокрема "Кваліфікація і визначення джерела доходу в нових моделях ведення бізнесу" та "Віднесення вартості, яка створюється в результаті передачі інформації користувачам за допомогою продажу / надання цифрових продуктів і послуг" [11].

Як приклад можна навести реалізацію зменшення відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування шляхом зворотного аутстафінгу, при якому підприємство виводить персонал в інші організації, переведені на спрощену систему оподаткування, з наступним взяттям його в

оренду.

Іншим прикладом є виплата заробітної плати через договір оренди зі співробітником. Тобто, підприємство укладає договір зі своїми працівниками на оренду автомобілів, комп'ютерів чи інших інструментів і таким чином зменшує витрати на виплату прибуткового податку і соціального внеску.

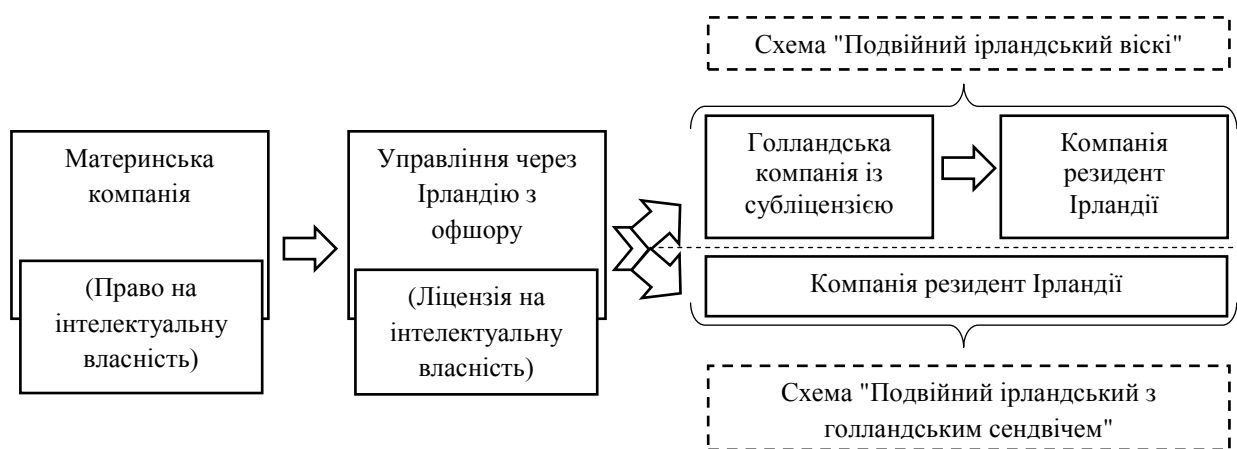
При створенні загальних критеріїв законності, аморальності чи незаконності оптимізації податкових платежів, необхідно враховувати як інтереси держави з точки зору наповнення бюджетів усіх рівнів так і платників податків, з точки зору зниження свого податкового навантаження та узагальнені інтереси, які полягають у максимізації результату діяльності підприємств, що є важливим джерелом економічного зростання як підприємств, так і держави в цілому. Необхідною є зміна податкового законодавства, що забезпечить зрозумілість, чіткість, однозначність і неприпустимість розширеного тлумачення правових норм

В.І. Коротун у своєму дослідженні пропонує розрізняти такі поняття як "оптимізація" та "мінімізація" податків. Він наголошує на тому, що "мінімізація" являє собою більш ширше поняття, яке включає "всі можливі способи зниження податкових платежів, від законної діяльності, шляхом оптимізації, до ухилення від сплати податків" [8, Korotun, 2010]. Проте, ми вважаємо, що у такому розподіленні немає необхідності, якщо має місце ухилення від сплати по окремому податку, то, на нашу думку, таке податкове зобов'язання вже не може бути мінімізовано за його відсутності, а отже, ці два поняття тотожні.

Розглянемо наступний приклад використання агресивної оптимізації оподаткування, який стосується великих ІТ-компаній і який вкрай негативно впливає на країну, відносно якої така оптимізація проводиться.

Великою популярністю користується схема з використання податкового законодавства Ірландії, у якій використовуються дві ірландські компанії, одна з яких зареєстрована на території Ірландії, але управляється з іншої країни-офшору. Ця компанія володіє інтелектуальною власністю, і

через ліцензійний договір передає право іншій ірландській компанії на використання. Суть схеми полягає у тому, що компанії резиденту Ірландії права на ноу-хау надаються за ліцензією, а від так сплата податку відбувається лише з різниці між отриманим прибутком і ліцензійними платежами, а ставка до такої різниці застосовується на рівні 12,5 %, що, безперечно, є успішним методом оптимізації. До змін у 2014 р., податкова резидентність компанії в Ірландії визначалася за місцем управління її діяльністю. Змінена версія попередньої схеми включає використання не тільки ірландської, а і голландської податкової системи.

Рис. 1: Схеми агресивної податкової оптимізації.

Де-юре така схема не вважається податковим злочином, однак, недоотримані величезні кошти у бюджети країн (наприклад, корпорація Apple повинна була заплатити 59,2 млрд. дол. в казну США, якби весь бізнес здійснювався на території Америки [9]) дозволяють говорити нам про тіньовий характер такої політики податкового планування.

Згідно із цим, 21 червня 2016 р. члени Комісії ЄС затвердили проект Директиви щодо ухилення від сплати податків, яка спрямована на боротьбу з можливістю використання ТНК в своїх інтересах відмінностей між національними податковими системами з метою оптимізації своїх податків. Держави-члени зобов'язані до 31 грудня 2018 р. імплементувати положення Директиви в національне законодавство.

Україна, на нашу думку, окрім включення принципів BEPS, може

використовувати цей досвід, для того щоб перешкоджати виникненню подібних схем, так як у тому чи іншому вигляді така схема, імовірно, використовується майже всіма великими компаніями для акумуляції прибутку з країн Європи, Азії та Близького Сходу, у тому числі і з України. Більшість країн ЄС, ОЕСР взяли курс на деофшоризацію, а компанії, згідно згаданої директиви, що використовують такі методи податкового планування, повинні перейти на інші схеми оптимізації до 2020 р., а нові, зареєстровані після 1 січня 2015 р., не користуватися такими методами. Згідно із законодавчими змінами, всі компанії, зареєстровані в Ірландії, обкладаються податком незалежно від місця знаходження керівного органу діяльністю компанії. Проте ми впевнені, що на заміну існуючим схемам будуть створені інші і задача провідних економістів та податківців світу створити законодавство без лазівок, яке б враховувало інтереси всіх сторін.

На захист використання даних схем спеціалісти в галузі бухгалтерського обліку і аудиту приводять думку, що агресивна податкова політика держави стримує розвиток бізнесу і не дозволяє у повній мірі розкрити свій потенціал компанії. О. Коружинець, консультант в області оподаткування, стверджує, що оскільки існують випадки корупції та нецільового використання державних коштів на рівні топ менеджменту в Україні, то неповна сплата податків через використання агресивної податкової оптимізації не є аморальним вчинком [10, Koruzhynets, 2016]. Через те, що тіньова економіка дуже тісно переплітається з принципами бізнес етики, хочеться окремо зробити акцент на тому, що жоден керівник компанії не повинен сприймати протиправні дії з боку окремих посадових осіб як спонукання до порушення закону або використання вразливостей у податковій системі. Навпаки, необхідно створити інструмент, який заохочував би з боку підприємців викриття схем із використанням прогалин у законодавстві. А по-друге, як встановлено раніше, податковий тиск в Україні знаходиться на прийнятному рівні – отже, немає жодних "емоційних" причин використовувати цей шлях з метою максимізації прибутку.

Висновки. Підводячи підсумок, можна з упевненістю говорити про те, що як незаконна мінімізація податку, так і, зазначена нами, умовно легальна мінімізація – це надзвичайно негативне явище для будь-якої економіки, яке пов'язано, в першу чергу, зі значними неточностями у податковому законодавстві. Задача держави на даний момент – зацікавити платників податків у зменшенні агресивної податкової оптимізації шляхом створення додаткових стимулів і покарань. Такими, на наш погляд, можуть стати:

- подальша оптимізація адміністрування;
- створення бази порушників податкового законодавства, яка б використовувалась контролюючими органами при вибіркових перевірках або в разі створення такими порушниками нових суб'єктів господарювання для недопущення виникнення фіктивних філій, відділів чи представництв, а при банкрутстві повинна бути запроваджена відповідальність для дотримання інтересів бюджетів різних рівнів;
- продовжувати активну співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема, на шляху деофшоризації економіки і обміну податковою інформацією.

Надзвичайно важливим є напрям повернення до легального сектору працюючих через аутсорсинг шляхом внесення відповідних змін у Податковий кодекс. Це також позитивно вплине на використання схем із аутстафінгом.

Актуальною проблемою також залишаються тіньові схеми ухилення від податків із використанням фіктивних підприємств і конвертаційних центрів. Це дозволяє говорити про необхідність звернення додаткової уваги на дану тему та важливість подальших досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

[1] Рівень тіньової економіки у I кварталі 2017-го зменшився у порівнянні з аналогічним періодом минулого року // Урядовий портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

www.kmu.gov.ua/ua/news/250288747.

[2] Emerging from the shadows. The shadow economy to 2025 /Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/Technical/Future/pi-shadow-economy.pdf.

[3] Міжнародна мережа компаній, що пропонує професійні послуги у сфері консалтингу та аудиту "PWC": річний звіт "Сплата податків 2018" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf?WT.mc_id=CT13-PL1300-DM2-TR2-LS1-ND30-TTA4-CN_payingtaxes-2018-intro-pdf-button.

[4] Elgin C. Shadow Economies in OECD Countries: DGE vs. MIMIC Approaches / C. Elgin, F. Schneider [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.econ.boun.edu.tr/content/wp/EC2013_13.pdf.

[5] Екоподаток обійдеться дорожче, ніж надходження від нього // Сайт "Finance.ua" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/295905/ekopodatok-obijdetsya-dorozhche-nizh-nadhodzhennya-vid-nogo-ukbs>.

[6] Шолудько Д. Податкове навантаження та тінізація суспільно-економічних відносин: зв'язки, залежності, засоби протидії / Д. Шолудько, В. Попович // Збірник наукових праць Академії ДПС України. – № 3(17). – 2002. – С. 60-64.

[7] Карауш В.В. Податкове навантаження на підприємства в Україні та країнах ЄС / В.В. Карауш // Матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Проблеми формування нової економіки XXI століття". – 2008.

[8] Коротун В.І. Проблеми мінімізації сплати податків в Україні / В.І. Коротун // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 6. – С. 21-24.

[9] Крупні фірми США утримують \$ 2,1 трлн. за кордоном, щоб уникнути податків: дослідження // Сайт видання "Reuters" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reuters.com/article/us-usa-tax-offshore/big-u-s-firms-hold-2-1-trillion

overseas-to-avoid-taxes-study-idUSKCN0S008U20151006?utm_source=applenews.

[10] Коружинец О. Податкова оптимізація: думки про це або We just did it! / О. Коружинец // Бухгалтерія. – 2016. – № 37(1232) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=4776.

[11] "Дорожня карта реалізації плану дій BEPS" // ОЕСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/tax/beps/beps-actions.htm.

[12] Індекс економічної свободи // The Heritage Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year.

References:

[1] Riven tinovoi ekonomiky u I kvartali 2017-ho zmenshyvsia u porivnianni z analogichnym periodom mynuloho roku [The level of the shadow economy in the first quarter of 2017 decreased in comparison with the same period last year]. (n.d.). www.kmu.gov.ua. Retrieved from www.kmu.gov.ua/ua/news/250288747 [in Ukrainian]

[2] Emerging from the shadows The shadow economy to 2025. (n.d.). www.accaglobal.com. Retrieved from www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/Technical/Future/pi-shadow-economy.pdf [in English].

[3] International Network of Companies Offering Professional Advisory and Audit Services, PWC: Annual Report "Paying Taxes 2018". (n.d.). www.pwc.com. Retrieved from www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf?WT.mc_id=CT13-PL1300-DM2-TR2-LS1-ND30-TTA4-CN_payingtaxes-2018-intro-pdf-button [in English].

[4] Elgin, C. & Schneider, F. (2013). Shadow Economies in OECD Countries: DGE vs. MIMIC Approaches. www.econ.boun.edu.tr. Retrieved from www.econ.boun.edu.tr/content/wp/EC2013_13.pdf [in English].

[5] Ekopodatok obiidetsia dorozhche, nizh nadhodzhennia vid noho [Eco-tax will cost more than revenue from it]. (n.d.). news.finance.ua. Retrieved from <https://news.finance.ua/ua/news/-/295905/ekopodatok-obijdetsya-dorozhche-nizh>

nadhodzhennya-vid-nogo-ukbs [in Ukrainian].

[6] Sholudko, D. & Popovych, V. (2002). Podatkove navantazhennia ta tinizatsiia suspilno-ekonomichnyh vidnosyn: zviazky, zalezhnosti, zasoby protydyi [Tax burden and shadowing of socio-economic relations: revealing, dependencies, means of counteraction]. *Zbirnyk naukovykh prats Akademii DPS Ukrainy – Collection of scientific papers of the Academy of the State Fiscal Service of Ukraine, Vol. 3(17), p. 61* [in Ukrainian].

[7] Karaush, V. (2008). Podatkove navantazhennia na pidpriemstva v Ukraini ta krainah YeS [Tax burden on enterprises in Ukraine and EU countries]. Proceedings from The Problems of the Formation of a New Economy in the 21st Century: *I Mizhnarodna naukovo-praktychna Internet-konferentsiia – Ist International Scientific and Practical Internet Conference* [in Ukrainian].

[8] Korotun, V. (2010). Problemy minimizatsii splaty podatkiv v Ukraini [Problems of minimizing the payment of taxes in Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finance. Law, 6, 21-24* [in Ukrainian]

[9] Big U.S. firms hold \$ 2.1 trillion overseas to avoid taxes: study. (n.d.). www.reuters.com. Retrieved from www.reuters.com/article/us-usa-tax-offshore/big-u-s-firms-hold-2-1-trillion-overseas-to-avoid-taxes-study-idUSKCN0S008U20151006?utm_source=applenews [in English].

[10] Koruzhynets, O. (2016). Podatkova optymizatsiia: dumky pro tse abo We just did it! [Tax optimization: thinking about it or We just did it]. *Bukhhalteriia – Accounting, Vol. 37(1232)*. Retrieved from www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=4776 [in Ukrainian].

[11] OECD: "BEPS Actions – Base Erosion and Profit Shifting". (n.d.). www.oecd.org. Retrieved from www.oecd.org/tax/beps/beps-actions.htm [in English].

[12] Index of economic freedom (n.d.). www.heritage.org. Retrieved from www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year [in English].

Biography of the author:

Name: Lavryk Sergii.

Academic titles: Post-graduate student.

Organization: Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia,
Ukraine.

Personal e-mail: s.lavryk@donnu.edu.ua.